

XORIJIY TILNI O'QITISHDA MEDIA SAVODXONLIK VA BARRETT TAKSONOMIYASI INTEGRATSIYASI

Xidirova Maftuna Ilhom qizi

A.Avloniy nomidagi Pedagogik mahorat

milliy instituti, katta o'qituvchi

mxidirova581@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada xorijiy tilni o'qitishda media savodxonlik va Barret taksonomiyasi integratsiyasining nazariy va amaliy asoslari yoritilgan. Media savodxonlikning o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va baholash ko'nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Barrett taksonomiyasining bosqichlari orqali media savodxonlik kompetensiyalarini bosqichma-bosqich shakllantirish imkoniyatlari ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: *media savodxonlik, Barrett taksonomiyasi, EFL, tanqidiy fikrlash, raqamli ta'lim, axborotni tahlil qilish*

Аннотация

В данной статье рассматриваются теоретические и практические основы интеграции медиа-грамотности и Barrett's Taxonomy в обучении иностранному языку. Анализируется роль медиа-грамотности в развитии критического мышления, навыков анализа и оценки информации у учащихся. Показаны возможности поэтапного формирования медиа-компетенций на основе уровней таксономии Барретта.

Ключевые слова: *медиа-грамотность, таксономия Барретта, обучение английскому языку, критическое мышление, цифровое образование, анализ информации*

Abstract

This article explores the theoretical and practical foundations of integrating media literacy and Barrett's Taxonomy in teaching English as a foreign language. It highlights the role of media literacy in developing students' critical thinking, information analysis, and evaluation skills. The study demonstrates how media literacy competencies can be systematically developed through the levels of Barrett's taxonomy.

Keywords: *media literacy, Barrett's taxonomy, EFL, critical thinking, digital education, information analysis*

Zamonaviy globallashuv va raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan sharoitda ta'lim tizimi oldida yangi vazifalar yuzaga kelmoqda. Xususan, xorijiy tilni

o'qitish jarayonida faqat lingvistik kompetensiyalarni shakllantirish yetarli bo'lmay, balki o'quvchilarda axborotni tanqidiy tahlil qilish, baholash va undan samarali foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, media savodxonlik tushunchasi zamonaviy ta'limning ajralmas qismi sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekiston Respublikasida raqamli transformatsiya va ta'lim tizimini modernizatsiya qilish davlat siyosati darajasida qo'llab-quvvatlanmoqda. Xususan, "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi hamda 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi doirasida media savodxonlik, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish va zamonaviy kompetensiyalarni rivojlantirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan.

Media savodxonlik – bu shaxsning turli axborot manbalaridan olingan ma'lumotlarni anglash, tahlil qilish, baholash hamda mustaqil ravishda media mahsulotlar yaratish qobiliyatidir. Xorijiy tilni o'qitishda ushbu kompetensiyani rivojlantirish talabalarning nafaqat til ko'nikmalarini, balki tanqidiy fikrlash va kommunikativ kompetensiyalarini ham yuksaltiradi.

Mazkur jarayonda o'qitish metodologiyasini tizimli ravishda tashkil etish muhim bo'lib, bu borada Barrett taksonomiyasi samarali didaktik vosita sifatida xizmat qiladi. Ushbu taksonomiya o'quvchilarning matnni tushunish darajalarini bosqichma-bosqich rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'lib, u orqali media savodxonlik ko'nikmalarini ham izchil shakllantirish mumkin. Barrett taksonomiyasi o'qib tushunish jarayonini oltita asosiy bosqichga ajratadi: literal tushunish, qayta tashkil etish, inferensial tushunish, baholash, estetik qabul qilish va ijodiy javob. Ushbu bosqichlar o'quvchilarning fikrlash faoliyatini oddiydan murakkabga qarab izchil rivojlantirishga xizmat qiladi hamda kognitiv jarayonlarning bosqichma-bosqich shakllanishini ta'minlaydi. Barrett, T. C. tomonidan ishlab chiqilgan mazkur taksonomiya o'qib tushunish kompetensiyasini rivojlantirishda samarali didaktik model sifatida e'tirof etilib, zamonaviy ta'lim jarayonida keng qo'llanilmoqda.

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, media savodxonlik ham aynan shunday bosqichma-bosqich rivojlanuvchi kompetensiya hisoblanadi. Xususan, UNESCO tomonidan ishlab chiqilgan media va axborot savodxonligi konsepsiyasiga ko'ra, shaxs avvalo axborotni qabul qiladi, keyin uni tahlil qiladi, baholaydi va yakunda mustaqil ravishda media mahsulot yaratish darajasiga yetadi. Bu jarayon Barrett taksonomiyasining bosqichlari bilan metodologik jihatdan uyg'unlik kasb etadi.

№	Barrett darajasi	Tavsifi	Media savodxonlik elementi	Amaliy topshiriq (EFL)
----------	-------------------------	----------------	-----------------------------------	-------------------------------

1	Literal	Matndan aniq ma'lumotni topish	Axborotni qabul qilish (Access)	Fakt savollar (Who? What?)
2	Reorganization	Axborotni tartiblash va umumlashtirish	Strukturani tushunish	Jadval, summary
3	Inferensial	Yashirin ma'noni aniqlash	Tahlil qilish (Analysis)	“Why?” savollar
4	Evaluation	Axborotni baholash	Tanqidiy fikrlash (Evaluation)	Fake vs Real
5	Appreciation	Emotsional ta'sirni tushunish	Media ta'sirini anglash	Feelings analysis
6	Creative	Yangi kontent yaratish	Media yaratish (Creation)	Post, video, rewrite

Mazkur jadval Barrett's Taxonomy bosqichlari asosida media savodxonlik kompetensiyalarining izchil shakllanish jarayonini aks ettiradi. Unda o'quvchilarning kognitiv faoliyati oddiy axborotni qabul qilish darajasidan boshlab, uni tizimlashtirish, tahlil qilish, tanqidiy baholash va yakunda mustaqil media mahsulot yaratishgacha bo'lgan bosqichlarda rivojlanishi ko'rsatilgan. Xususan, literal darajada o'quvchilar axborotni aniqlash va tushunishni o'rganadi, bu esa media savodxonlikning “access” bosqichiga mos keladi. *Reorganization* bosqichida esa axborotni strukturaviy qayta ishlash va umumlashtirish ko'nikmalari shakllanadi. Keyingi *inferensial* bosqichda o'quvchilar matn ortidagi yashirin ma'no va muallif niyatini anglash orqali tahliliy fikrlashni rivojlantiradi. *Evaluation* darajasida esa axborotning ishonchliligi va obyektivligi tanqidiy baholanadi, bu esa media savodxonlikning eng muhim komponentlaridan biri hisoblanadi. *Appreciation* bosqichi orqali o'quvchilar media kontentning emotsional va estetik ta'sirini anglaydi. Nihoyat, *creative* darajada ular mustaqil ravishda yangi media mahsulotlar yaratish orqali faol media iste'molchidan faol yaratuvchiga aylanadi. Shunday qilib, mazkur model xorijiy tilni o'qitish jarayonida media savodxonlikni tizimli va bosqichma-bosqich rivojlantirishning samarali metodologik asosini tashkil etadi.

Shuningdek, Hobbs, Renee (2010) media savodxonlikni nafaqat axborotni tushunish, balki uni tanqidiy tahlil qilish va ijtimoiy kontekstda baholash qobiliyati sifatida talqin qiladi. Bu yondashuv Barrett taksonomiyasining ayniqsa inferensial va baholash bosqichlari bilan bevosita bog'liqdir. Bundan tashqari, Buckingham, David (2003) media ta'lim jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirish, ularni media mahsulot yaratuvchiga aylantirish zarurligini ta'kidlaydi. Bu esa Barrett taksonomiyasining eng yuqori bosqichi – ijodiy javob darajasi bilan mos keladi.

Natijada, Barrett taksonomiyasi va media savodxonlik konsepsiyasi o'rtasida chuqur metodologik bog'liqlik mavjud bo'lib, u xorijiy tilni o'qitish jarayonida

o'quvchilarning nafaqat lingvistik, balki tanqidiy va kreativ kompetensiyalarini ham kompleks rivojlantirish imkonini beradi.

Media savodxonlik va Barrett's Taxonomy asosidagi ko'nikmalar maktab o'quvchilari uchun zamonaviy axborot muhitida to'g'ri yo'nalish olishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda o'quvchilar internet, ijtimoiy tarmoqlar va turli raqamli platformalar orqali katta hajmdagi axborotga duch kelmoqda. Shu sababli ular nafaqat axborotni o'qish va tushunish, balki uni tanqidiy tahlil qilish, ishonchligini baholash va noto'g'ri ma'lumotlardan farqlash ko'nikmalariga ega bo'lishi zarur.

Barrett taksonomiyasi asosida shakllantirilgan yondashuv o'quvchilarga axborotni bosqichma-bosqich o'zlashtirish imkonini beradi: avval faktlarni aniqlash, keyin ularni tahlil qilish, baholash va yakunda mustaqil fikr bildirish hamda yangi kontent yaratish. Bu esa o'quvchilarni passiv axborot iste'molchidan faol, ongli va mas'uliyatli foydalanuvchiga aylantiradi.

Natijada, ushbu bilim va ko'nikmalar o'quvchilarning:

- tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi;
- mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatini oshiradi;
- axborot xavfsizligini ta'minlashga yordam beradi;
- global axborot makonida samarali kommunikatsiya qilishiga xizmat qiladi.

Shunday qilib, media savodxonlik va Barrett taksonomiyasi asosidagi yondashuv maktab ta'limida nafaqat til o'rganish, balki o'quvchilarni zamonaviy jamiyat talablariga mos, kompetent shaxs sifatida shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-6079-son Farmoni. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risida. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-son Farmoni. 2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida. – Toshkent, 2022.
3. UNESCO. Media and Information Literacy Curriculum for Teachers. – Paris: UNESCO, 2021.
4. OECD. 21st Century Readers: Developing Literacy Skills in a Digital World. – Paris: OECD Publishing, 2021.
5. TESOL International Association. The 6 Principles for Exemplary Teaching of English Learners. – Alexandria: TESOL Press, 2018.
6. Barrett, T. C. Taxonomy of Reading Comprehension. – New York: Longman, 1968.
7. Hobbs, Renee. Digital and Media Literacy: A Plan of Action. – Washington, D.C.: Aspen Institute, 2010.
8. Kellner, Douglas., & Share, Jeff. Critical Media Literacy, Democracy, and the Reconstruction of Education // Media Literacy: A Reader. – New York: Peter Lang, 2007. – P. 3–23.
9. Buckingham, David. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. – Cambridge: Polity Press, 2003.